

Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Declaration_of_the_Rights_of_Man_and_of_the_Citizen_in_1789.jpg obrázku:

Úvodní slovo editora:

Vážení přátelé,

po letní přestávce se k vám vracíme s vydáním nového, tentokrát letošního třetího, čísla Bulletinu České společnosti pro mezinárodní právo.

Věřím, že jste si během léta odpočali a s napětím očekáváte novinky, o nichž vás Bulletin hodlá informovat. Nejen letní měsíce samozřejmě byly naplněny mnoha událostmi, které se mezinárodního práva veřejného, mezinárodního práva soukromého a práva evropského výrazně dotýkaly. Ať už jde o konflikty v Sýrii, Iráku či na Ukrajině, o uprchlickou krizi v Evropě, vyjednávání o řešení finančních potíží některých zemí, nebo rozhodování mezinárodních soudních orgánů atd. Témat je nepřeberné množství a Bulletin se pokouší alespoň některé z těchto událostí pro vás zpracovat a informovat o nich.

Zároveň mi na tomto místě dovoluji provést malou korekci. V důsledku autorské opravy článku Rozhodčí řízení v interakci s nařízením Brusel I bis v minulém Bulletinu hodláme na webových stránkách provést výměnu textu příslušného vydání Bulletinu. V případě, že jste si stáhli původní verzi Bulletinu č.2/2015, může se stát, že budete mít o jedno či dvě slova jinou verzi. Věřím, že nám tuto malou nepříjemnost odpustíte.

V případě, že byste měli zájem přispět do Bulletinu i svým vlastním článkem, jste vřele vítáni a prosím vás o zaslání návrhů vedoucím jednotlivých sekcí, přičemž jejich kontaktní emaily naleznete na poslední stránce, a to v rámečku nazvaném Redakční rada. Rozčlenění článků do sekcí je prací redakční rady, koneckonců i v tomto čísle téměř všem sekcím dominují lidská práva, avšak prosím o zaslání článku alespoň rámcově tomu vedoucímu sekce, pod něhož tematicky příspěvek spadá.

S přáním zajímavého čtení,

Milan Lipovský
vedoucí editor Bulletinu ČSMP

OBSAH

Stránka | 2

Úvodní slovo editora	1
Obsah	2
Mezinárodní právo veřejné obecně	3
Ondřej Svoboda: Blíží se konec intra-EU BITs? Barbora Obračajová: Jaký může mít dopad jedno rozhodnutí OSN na potírání politické soutěže? Veronika Bílková: Stále nekončící kauza Lockerbie	
Mezinárodní právo soukromé	8
Darina Jandová: Příslušnost soudu v individuálních pracovněprávních sporech	
Mezinárodní právo trestní	10
Jan Lhotský: Súdánský prezident al-Bašír a jeho útěk z Jižní Afriky	
Lidská práva	12
Marek Teššer: Svoboda projevu online Zuzana Raffajová: Lambert v. Francie (ESLP)	
Evropské právo	17
Jana Kundráťová: Student práv, který změnil svět	
Vnitrostátní aplikace mezinárodního práva	19
Milan Lipovský: Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2014	
Aktuality	20

MEZINÁRODNÍ PRÁVO VEŘEJNÉ OBECNĚ

B

líží se konec intra-EU BITs?

Dne 18. června 2015 Evropská komise vydala tiskovou zprávu,¹ ve které oznámila, že zahájila řízení pro porušení smlouvy proti pěti členským státům EU (Rakousko, Nizozemí, Rumunsko, Slovensko a Švédsko). Cílem této iniciativy je ukončení bilaterálních dohod o ochraně a podpoře investic, které mají členské státy Unie uzavřeny mezi sebou navzájem (tzv. intra-EU BITs) a kterých stále zůstává v platnosti více než 200.

Většina intra-EU BITs byla uzavřena v 90. letech minulého století, kdy bývalé země východního bloku usilovaly o příliv investic ze západních evropských zemí a prostřednictvím dohod o ochraně a podpoře investic těmto investicím garantovaly ochranu, např. před vyvlastněním či diskriminačním zacházením ze strany státu. S postupným rozšířením Unie v letech 2004, 2007 a 2013 se však tyto dohody ocitly „uvnitř“ právního rámce EU. Garance, které však stále poskytují, jsou dle názoru Evropské komise nadbytečné a v některých případech dokonce v konfliktu s evropským právem, zvláště s pravidly vnitřního trhu. Existence intra-EU BITs umožňuje diskriminaci investorů, což tyto dohody staví do rozporu se základními smlouvami, které zakazují diskriminaci např. v oblasti volného pohybu kapitálu a usazování. Evropská komise je dále znepokojena systémem řešení sporů na úrovni investor-stát i stát-stát, které jsou zakotveny v investičních dohodách a které mohou být v rozporu s výlučnou pravomocí evropských soudů, kdy je zaručen jednotný výklad práva EU. Nejen na straně

Evropské komise totiž panují obavy, že arbitrážní tribunály mohou v případě sporů vyplývajících z uvedených dohod přistoupit k aplikaci práva EU, a to přesto, že nemají možnost položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU jako národní soudy.

Zahájením řízení pro porušení smlouvy však nejde o žádný zcela překvapivý krok. Evropská komise již ve výroční zprávě Hospodářského a finančního výboru o volném pohybu kapitálu za rok 2006 doporučila členským státům, aby zvážily další platnost dohod. Členské státy byly Evropskou komisí na tyto problémy dlouhodobě upozorňovány a existovala snaha najít mechanismus, který by v rámci Unie řešení investičních sporů v intra-EU BITs nahradil. Pro odpor silných hráčů jako Německo, Nizozemí či Velká Británie, jejichž investoři tyto dohody v investičních sporech využívají nejčastěji, byl však v této oblasti do současnosti dosažen pouze omezený pokrok, závislý na dobrovolnosti jednotlivých členských států své intra-EU BITs ukončovat. Nabízí se nicméně otázka, proč právě v tento moment přistoupila Evropská komise k tak radikálnímu kroku? Samotná tisková zpráva nabízí možné vysvětlení, když upozorňuje na rostoucí počet arbitráží vedených na základě těchto dohod a potíže, které to s sebou nese s odkazem na nedávno rozhodnutý spor Micula v. Rumunsko.²

V rámci širších koordinovaných aktivit mající přinutit členské státy k ukončení intra-EU BITs Evropská komise zahájila formální řízení o porušení smlouvy s žádostí, aby příslušné země ukončily platnost investičních dohod, které mezi sebou uzavřely. Dalším 21 členským státům (včetně ČR) zaslala dotazy prostřednictvím tzv. EU pilotu a zahájila s nimi správní dialog. Členským státům nyní běží lhůty pro vyjádření a na začátek října je naplánováno jejich setkání s Evropskou komisí. Jestli tato iniciativa bude znamenat

¹ Evropská komise, Commission asks Member States to terminate their intra-EU bilateral investment treaties, dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5198_en.htm.

² Ioan Micula, Viorel Micula and others v. Romania (ICSID Case No. ARB/05/20).

konec fenoménu intra-EU BITs, napoví následující vývoj. Dodejme, že jediné dvě země, Irsko a Itálie, ukončily platnost všech svých intra-EU BITs v roce 2012, respektive 2013, a nebyly Evropskou komisí osloveny.

Stránka | 4

Ondřej Svoboda

Jaký může mít dopad jedno rozhodnutí OSN na potírání politické soutěže?

Otázce mezinárodněprávní ochrany lidských práv opozice se v poslední době věnovalo v médiích výjimečně mnoho pozornosti. Případ Mohamada Nasheeda, nazývaného někdy také *Mandelou Malediv*,¹ který byl po mimořádně rychlém trestním řízení odsouzen na 13 let nepodmíněného trestu odnětí svobody, je dalším z řady případů s opozičními politiky, vůči kterým jejich domácí vlády zakročily. Pracovní skupina na téma arbitrárního zadržování (*Working Group on Arbitrary Detention*, WGAD) označila odsouzení za politicky motivované a nelegální. Bude to však mít nějaký dopad?

Mohamed Nasheed byl v roce 2008 zvolen prvním demokratickým prezidentem ostrovního ráje. Z úřadu rezignoval v důsledku politické a ekonomické krize na začátku roku 2012. On nicméně namítá, že byl k tomuto donucen silou. Ještě před svým odstoupením autorizoval kontroverzní zadržení soudce trestního tribunálu Abdulla Mohameda armádou kvůli údajnému záměrnému protahování řízení v případech týkajících se potrestání činitelů dřívějšího autokratického

režimu. Pro toto byl, s odkazem na maledivskou protiteroristickou legislativu, odsouzen k 13 letům vězení. Rozsudek byl v řízení vyneseno po 11 jednáních v 19 dnech. Tento proces byl podroben široké kritice, mimo jiné i ze strany Vysokého komisaře pro lidská práva, Zeid Ra'ad Al Hussein², nebo Ministerstva zahraničí USA³ kvůli zjevné absenci dodržování základních standardů spravedlivého procesu.

Pětičlenný tribunál WGAD se taktéž v řízení vyslovil, že zadržování Nasheeda bylo politicky motivováno a došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces, které mu zaručuje Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Nasheed by proto měl být okamžitě propuštěn a má právo na kompenzaci. Důvody pro tuto kritiku byl například fakt, že žalobcem byl samotný zadržený Abdull Mohamed a někteří další soudci byli v daném případě svědky. Dále pak samotná rychlost projednávání věci, popřípadě překážky kladené při domáhání se efektivní právní pomoci svých zástupců ze strany obžalovaného.⁴

Na Maledivách se přitom nejedná o první takovýto případ - podobný postup se zdá být systematicky prováděným - vedle Nasheeda byli v podobných soudních řízeních odsouzeni dva bývalí ministři obrany a jeden bývalý maledivský poslanec, všichni jeho zastánci.

¹ Miller, N. Mohamed Nasheed case: Amal Clooney and Geoffrey Robertson to request sanctions. In: *The Sydney Morning Herald* [online]. 6. října 2015, navštíveno dne 10. října 2015. Dostupné z: <http://www.smh.com.au/world/mohamed-nasheed-case-amal-clooney-and-geoffrey-robertson-to-request-sanctions-20151005-gk1z0d.html>.

² Office of the High Commissioner for Human Rights. Conduct of trial of Maldives' ex-President raises serious concerns-Zeid. [online]. 18.3.2015, navštíveno 10.10.2015. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15712&LangID=E>.

³ United States Department of State. Statement on the Trial of Former President Nasheed in Maldives [online]. 13. března 2015, navštíveno dne 10. října 2015. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/03/238884.htm>.

⁴ United Nations Office in Geneva. Maldives. In: *REGULAR PRESS BRIEFING BY THE INFORMATION SERVICE* [online]. 1. května 2015, navštíveno dne 11. října 2015. Dostupné z: [http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/\(httpNewsByYear_en\)/9EE63312A872A532C1257E3800522CB0?OpenDocument](http://www.unog.ch/unog/website/news_media.nsf/(httpNewsByYear_en)/9EE63312A872A532C1257E3800522CB0?OpenDocument).

Případy arbitrárního zadržování politicky aktivních veřejných činitelů přitom vůbec

Zdroj obrázku: Camadrilena,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mohamed_Nasheed,_President_of_the_Maldives,_at_the_launch_of_the_Climate_Vulnerability_Monitor.jpg

nejdou něčím novým na mezinárodní scéně. Nesčetné množství států bylo v důsledku potírání politické opozice obviňováno či odsuzováno nejen OSN, ale i nevládními organizacemi či ostatními státy. Častými terči takovýchto justičních útoků se přitom stávají zejména tedy opoziční političtí činitelé, dále pak aktivisté, novináři či jiné zainteresované osoby, a to buďto v plošném měřítku nebo v individuálních případech.

Problematickým je, do jaké míry často autokratické režimy reagují na právně nezávazné výzvy mezinárodního společenství a orgánů OSN, které mohou působit toliko silou přesvědčení a apelem na dobrou víru. Samotná WGAD se již v od svého založení bývalou Komisí pro lidská práva v roce 1991 vzhledem ke svému zaměření vyjadřovala k mnohým případům s podobnými skutkovými okolnostmi. Jako příklad z poslední doby může sloužit zadržování Leopolda Lópeze, venezuelského aktivisty, ázerbajdžánské dvojice Leyly a Arifa Yunusových a mnohých dalších, jež nadále zůstávají ve vězení. V čistých číslech většina takovýchto případů po posouzení pracovní skupinou nevedla k propuštění obviněných osob.

Otázkou je, do jaké míry takovéto rozhodnutí bude mít dlouhodobý vliv, jak na osud Nasheeda samotného, tak i na celý systém.

Maledivy rozsudek kategoricky odmítají a pravdou je, jak již bylo výše nastíněno, že lidskoprávní apely na vnitrostátní orgány samy o sobě fungují spíše málokdy. Případy kdy vláda uzná systematické přešlapy, jsou obvykle spojeny spíše se systémovými změnami a celkovým přerodem vládnoucí garnitury než pouze s úspěchem a vlivem kontrolních a jiných mechanismů OSN.

Tým obhájců Nasheeda momentálně hodlá pokračovat v kombinaci diplomatických a právních prostředků k vytváření tlaku na Nasheedovo propuštění. Zvláštním faktorem v tomto případě je také obrovská

míra publicity, způsobená nejen ohrožením lidského osudu, ale i zapojením i veřejnosti známých jmen.

Proti sobě se totiž mimo jiné utkají dvě známé právničky v oblasti lidských práv - Cherie Blair, manželka bývalého britského premiéra, a Amal Clooney, manželka známého herce. Právě i medializace tohoto případu může pomoci při vytváření nutného tlaku pro zajištění základních lidskoprávních záruk v ostrovním státě. Znovu se tedy ukazuje, že mezinárodní právo, a mezinárodněprávní ochrana lidských práv zejména, představují dynamické systémy, které rozhodně nejsou izolovány od reality diplomacie a mezinárodních vztahů.

Barbora Obračajová

S tále nekončící kauza Lockerbie

Lockerbie je ospalé skotské městečko, které nic nepředurčuje k tomu, aby se zapsalo do dějin mezinárodního práva. Přesto se tak, bohužel pro jeho obyvatele, stalo. Výbuch letadla společnosti Pan Am v roce 1988, k němuž došlo právě nad Lockerbie, vyvolalo dvě soudní řízení relevantní pro mezinárodní právo. První se odehrálo před Mezinárodním soudním dvorem a vedla jej Libye proti Velké Británii a USA. Řízení ukončila dohoda stran, na jejímž základě byl případ v roce 2003 vyškrtnut

z registru MSD. Druhé řízení proběhlo před zvláštním skotským soudem zřízeným v Nizozemí, který soudil dva agenty libyjské tajné služby viněné z toho, že na palubu letadla umístili výbušninu. Toto řízení není navzdory osvobození jednoho z obviněných a smrti druhého stále definitivně ukončeno. Zatím poslední rozhodnutí padlo v půli července letošního roku.

Stručné připomenutí faktů

V podvečer 21. prosince 1988 explodovalo nad Lockerbie letadlo Boeing 747 americké letecké společnosti Pan American World Airways (let PA 103), letící na pravidelné lince z Frankfurtu do New Yorku, s mezipřistáním v Londýně. Výbuch, který způsobila plastická trhavina semtex vyrobená v Československu, si vyžádal životy všech 259 lidí na palubě (243 cestujících a 16 členů posádky). Další 11 osob zahynulo v Lockerbie, na nějž dopadly trosky letadla. Oběti pocházely z 21 států světa, většina z nich byli občané USA (189 osob). K útoku na letadlo se nikdo nepřihlásil. Předběžná šetření vedená v USA ukazovala na Írán, který mohl na letadlo PA 103 zaútočit v odvetu za sestřelení vlastního civilního letadla Iran Air 955 vojenskými silami USA v Perském zálivu z 3. července 1988.

Souběžně probíhalo vyšetřování skotské policie, která ve spolupráci s americkou CIA, vyslechla v letech 1988-1991 více než 15.000 svědků. Do věci se zapojilo také Československo: v březnu 1990 zveřejnil tehdejší prezident Václav Havel informaci o tom, že předlistopadový režim dodal Libyi během 80. let cca 1.000 tun semtexu.¹ Závěry vyšetřování nakonec potvrdily, že stopy od atentátu v Lockerbie vedly nejspíše do Libye, k tehdejšímu vůdci země plukovníku Muammaru Kaddáfimu. Ten tímto způsobem zřejmě reagoval na bombardování libyjského území letectvem USA v roce 1986 (jež bylo zase odvetou za teroristický útok na americké vojáky v Západním Berlíně, a tak by se dalo pokračovat dále).

V listopadu 1991 byli ve Velké Británii a USA z atentátu v Lockerbie formálně obviněni dva příslušníci libyjských tajných služeb, Abdel Basse Ali Megrahi a Lamen Khalifa Fhimah. Libye své občany odmítla vydat, na což dotčené státy zareagovaly tím, že v Radě bezpečnosti OSN, jejímiž stálými členy jsou, předložily a prosadily několik rezolucí, která vůči Libyi uvalily a následně zpřísnily hospodářské sankce podle článku 41 Charty OSN (hlavně rezoluce 731 z roku 1992 a 883 z roku 1993). Tento postup vedl Libyi v březnu 1992 k podání stížností na Velkou Británii a USA k Mezinárodnímu soudnímu dvoru. O tomto řízení i jeho závěru již bylo napsáno hodně,² proto je v tomto textu ponecháno stranou a pozornost se soustředí výlučně na řízení před zvláštním skotským soudem v Nizozemí.

Řízení před zvláštním skotským soudem v Nizozemí

Libyjské agenty obviněné z toho, že do letadla PA 103 umístili výbušninu, chtěly původně stíhat Velká Británie a USA před svými vnitrostátními soudy. Během diplomatických jednání ale bylo dohodnuto, že řízení povede zvláštní skotský soud zasedající v budovách bývalé americké letecké základně Camp Zeist v Nizozemí. Soud neměl sám o sobě mezinárodní charakter a rozhodoval podle skotského práva. Libye oba agenty vydala v roce 1999, na základě dvoustranné dohody s Nizozemím.

Vlastní řízení začalo dne 3. května 2000 a skončilo o necelý rok později, dne 31. ledna 2001. Ohledně prvního obžalovaného, Megrahiho, soud konstatoval, že „podle důkazů není nic, co by v nás ponechávalo jakékoli rozumné pochyby o vině obžalovaného, a proto ho shledáváme vinným“.³ Megrahi byl odsouzen na doživotí, s možností podmíněčného propuštění po 27

¹ Havel Details Sale of Explosive to Libya, *Washington Post*, 23 March 1990.

² Viz např. PAULUS, Andreas L., Jurisprudence of the International Court of Justice: Lockerbie Cases, Preliminary Objections, *European Journal of International Law*, Vol. 9, 1998, str. 550 a následující.

³ Case No: 1475/99, *Her Majesty's Advocate v Abdelbaset Ali Mohamed Al Megrahi and Al Amin Khalifa Fhimah*, 31 January 2001, par. 89.

letech. Druhý obžalovaný, Fhimah, byl zproštěn obžaloby v plném rozsahu, neboť jeho účast na atentátu v Lockerbie se nepodařilo prokázat. Megrahi se proti rozsudku odvolal, zvláštní panel tvořený pěti skotskými soudci ale jeho odvolání odmítl.

O dva roky později podali žádost o prošetření případu Megrahiho advokáti, a to z důvodu pochybení, k nimž během procesu mělo dojít (miscarriage of justice). Přezkumný orgán dospěl po čtyřech letech k závěru, že žádost může být podložena, a povolil Megrahimu nové odvolání. To bylo skutečně podáno, v roce 2009 ale sám odsouzený požádal o pozastavení jednání, a to proto, že se již jednalo o jeho předání zpět do Libye (a odvolání bylo viděno jako možná překážka). V mezidobí proběhlo před Vyším odvolacím soudem v Edinburghu několik slyšení iniciovaných Megrahiho právníky, která se týkala procesních nesrovnalostí případu. Vyšlo najevo, že řízení skutečně vykazovalo řadu ne zcela standardních rysů.

V důsledku toho začaly na mezinárodní scéně sílit hlasy volající po tom, aby byl Megrahi propuštěn, nebo předán zpět do Libye. Kromě Skotské církve a některých akademiků (Hans Köchler, Robert Black aj.) se v této věci angažovali i světoví politici, např. Nelson Mandela. Liga arabských států prohlásila Megrahiho v roce 2008 za politického vězně. V témže roce byla Megrahimu diagnostikována rakovina prostaty v pokročilém stádiu. Velká Británie na tomto základě souhlasila s jeho předáním do Libye, kde žila celá Megrahiho rodina, na humanitárním základě. V srpnu 2009 odcestoval Megrahi zpět do Libye, kde byl přivítán jako národní hrdina a získal prvotřídní lékařskou péči. Po pádu Kaddáfího režimu o tuto péči přišel a USA začaly připravovat žádost o jeho vydání do USA, kde měl být podroben novému procesu. V květnu 2012 ale Megrahi v Tripolisu podlehl rakovině.

Lockerbie stále na scéně

Zdálo by se, že tím celé řízení končí, avšak není tomu tak. Za znovuoobnovení procesu s Megrahim a očistění jeho jména se totiž stále aktivně berou nejen jeho dřívější právníci, ale i – což možná překvapí – část pozůstalých po obětech z Lockerbie.¹ Ti společně vytvořili nadaci *Justice for Megrahi*, která má za cíl jednak dovést do konce Megrahiho odvolání pozastavené v roce 2009, jednak zjistit, kdo za událostmi v Lockerbie byl skutečně. Lidé z nadace totiž nevěří, že to byl Megrahi, a pochyby mají i o celé libyjské stopě.² Proti nim stojí početná skupina rodin amerických obětí, jež je naopak o vině Libye a Megrahiho přesvědčena.³

Jak už bylo řečeno, zatím poslední rozhodnutí padlo 3. července 2015. Odvolací soud v Edinburghu v něm konstatoval, že rodiny obětí nemohou iniciovat pokračování odvolacího řízení, protože „*právo nezamýšlelo dát příbuzným obětí právo vést odvolání svým jménem či ve veřejném zájmu*“.⁴ Nadace *Justice for Megrahi* na rozhodnutí zareagovala prohlášením, ve kterém

jednak dala najevo zájem ve svém úsilí o znovuootevření procesu pokračovat, jednak upozornila na absurditu právního systému, který se sice dovolává práv obětí, reálně ale těmto obětem nezaručuje příliš práv. Zejména jim pak upírá to klíčové, tedy právo dozvědět se pravdu o tom, co se před 26 lety v Lockerbie skutečně stalo a kdo má na svědomí životy jejich nejbližších. Prohlášení ukazuje, že kauza Lockerbie zůstává stále živá a že o ní nepochybně ještě v budoucnu uslyšíme.

Veronika Bílková

¹ Srov. ASHTON, John: *Scotland's Shame: Lockerbie 25 Years On - Why It Still Matters*, Birlinn, 2013.

² Lockerbie bombing: Megrahi conviction review sought by families, *BBC*, 6 May 2014.

³ US Lockerbie families tell Jim Swire: stop your 'disgraceful' campaign to excuse Megrahi, *Heralds Scotland*, 6 February 2015.

⁴ Families lose Lockerbie case ruling, *Heralds Scotland*, 3 July 2015.

MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ

Stránka | 8

Příslušnost soudu v individuálních pracovníprávních sporech

Otázka, který soud členského státu EU je příslušný k projednání a rozhodnutí sporu vyplývajícího z pracovního poměru uzavřeného mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, byla do počátku letošního roku řešena v nařízení Brusel I¹. Dne 10. ledna 2015 nabylo účinnosti nařízení Brusel I bis², které právní úpravu příslušnosti v individuálních pracovníprávních sporech ve značné části přejímá. Na řízení zahájená před 10. lednem 2015 bude však i nadále aplikována právní úprava nařízení Brusel I.

Příslušnost soudu dle nařízení Brusel I pro řízení zahájená před 10. lednem 2015

Právní úprava týkající se příslušnosti pro individuální pracovní smlouvy byla obsažena v oddílu 5, konkrétně v čl. 18 až 21, aniž by tím byl dotčen čl. 4 a čl. 5 bod 5. Tato úprava rozlišovala mezi zaměstnavatelem, který měl bydliště na území členského státu a zaměstnavatelem, který bydliště na území členského státu neměl. Zaměstnavatel, který takové bydliště na území členského státu neměl, avšak měl na území členského státu svou pobočku, zastoupení nebo provozovnu a příslušný spor vyplýval z jejich provozu, byl považován za zaměstnavatele s bydlištěm na území členského státu.

¹ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 z 22. 12. 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen „nařízení Brusel I“).

² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepracované znění) (dále jen „nařízení Brusel I bis“).

Zaměstnanec mohl zaměstnavatele s bydlištěm na území členského státu žalovat buď u členského státu, u kterého měl zaměstnavatel bydliště nebo u soudu místa, kde zaměstnanec obvykle vykonával práci nebo kde ji obvykle vykonával naposledy. V případě, že zaměstnanec obvykle vykonával práci ve více zemích, pak mohl zaměstnanec zaměstnavatele žalovat u soudu místa, kde se nacházela provozovna zaměstnavatele, která zaměstnance do zaměstnání přijala.

Zaměstnavatel mohl svého zaměstnance žalovat pouze u soudu členského státu EU, na jehož území měl zaměstnanec své bydliště, přičemž vzájemný návrh zaměstnance proti zaměstnavateli mohl být podán u téhož soudu. Prorogační ustanovení předpokládalo možnost dohody uzavřené až po vzniku sporu a dávalo zaměstnanci možnost volby příslušnosti soudu jiného než toho uvedeného v oddílu 5.

Příslušnost soudu dle nařízení Brusel I bis pro řízení zahájená po 10. lednu 2015

Právní úprava příslušnosti soudu obsažená v nařízení Brusel I bis je aplikovatelná pouze na řízení zahájená, na veřejné listiny formálně vyhotovené nebo registrované a na soudní smíry schválené či uzavřené ke dni 10. ledna 2015 nebo po něm.³ Je tedy zřejmé, že nařízení Brusel I bude i nadále používáno v praxi.

Právní úpravu příslušnosti soudu pro individuální pracovní smlouvy nalezneme v oddílu 5, v čl. 20 až 23, přičemž čl. 6, čl. 7 bod 5 a čl. 8 bod 1 tím nejsou dotčeny. Jak již bylo řečeno výše, mnohé z předchozí právní úpravy nová právní úprava převzala. Nařízení Brusel I bis i nadále používá bydliště zaměstnavatele a zaměstnance jako hraničního určovatele. Pro příslušnost soudu je v případě žalob podaných zaměstnancem proti zaměstnavateli i nadále rozhodné, zda má zaměstnavatel své bydliště na území členského státu, a pokud nikoliv, zda má na území členského státu svojí pobočku, zastoupení nebo provozovnu. Pokud má zaměstnavatel na území členského státu své bydliště, pak jej zaměstnanec může žalovat u

³ Čl. 66 odst. 1 nařízení Brusel I bis.

Zdroj obrázku: German Federal Archive, Bundesarchiv Bild 183-11678-0003 / CC-BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-11678-0003,_Industriearbeiter,_Arbeitspause.jpg

soudu členského státu, v němž má zaměstnavatel své bydliště, případně v jiném členském státě u soudu místa, kde nebo odkud zaměstnanec obvykle vykonává svou práci nebo ji obvykle vykonával naposledy. V případě, že zaměstnanec nevykonává nebo nevykonával svou práci v jediné zemi, pak u soudu místa, kde se nachází nebo nacházela provozovna, která zaměstnance přijala do zaměstnání. Oproti předchozí právní úpravě toto ustanovení tedy nedoznalo žádné obsahové změny.

Novinkou je doplnění příslušnosti soudu v případě, kdy zaměstnavatel nemá bydliště na území členského státu. Pro takový případ nově vložený odst. 2 čl. 21 stanoví, že takový zaměstnavatel, může být žalován u soudu místa, kde nebo odkud zaměstnanec obvykle vykonává svou práci nebo ji obvykle vykonával naposledy nebo u soudu místa, kde se nachází nebo nacházela provozovna, která zaměstnance přijala do zaměstnání.

Zaměstnavatel může zaměstnance žalovat pouze u soudu toho členského státu, v němž má zaměstnanec své bydliště a rovněž ustanovení týkající se možnosti podat vzájemný návrh u téhož soudu, zůstalo z předchozí právní úpravy zachováno.

Prorogační dohoda stran může být uzavřena pouze po vzniku sporu a pouze ve prospěch zaměstnance. Zaměstnanec má tak i nadále zachováno právo podat žalobu i u jiných soudů než těch, které jsou předpokládány oddílem 5.

Shrnutí

Nová právní úprava nařízení Brusel I bis do problematiky příslušnosti v pracovněprávních sporech nevnesla mnoho nového a došlo tak k zachování kontinuity s právní úpravou předchozí.

Pro určení mezinárodní příslušnosti soudu členského státu EU přetrvává v pracovněprávních sporech jako základní kritérium bydliště neboli „*domicil*“ žalovaného¹, přičemž u právnických osob se pojmem bydliště rozumí jejich sídlo, ústředí nebo hlavní provozovna². Na rozdíl od právní úpravy předchozí obsahuje nařízení Brusel I bis i nově vložené ustanovení týkající se příslušnosti soudu ve sporech, v nichž vystupuje zaměstnavatel, který nemá bydliště (ani pobočku, zastoupení nebo jinou provozovnu) v žádném členském státě.

Příslušnost soudů v pracovněprávních sporech tak bude spíše dotčena prostřednictvím institutů, které po 10. lednu 2015 doznaly podstatnějších změn,³ jako je tomu v případě prorogačních dohod⁴ či překážek litispendence⁵. Prorogační dohody totiž mohou být nově uzavřeny i mezi stranami, z nichž žádná nemá bydliště na území členského státu. Jejich platnost je posuzována podle práva členského státu, jehož soud je příslušný rozhodnout v dané věci, přičemž samotná dohoda nemůže být shledána neplatnou z důvodu neplatnosti smlouvy, v níž je prorogační dohoda obsažena. Úprava týkající se překážky litispendence má předejít průtahům v řízení, neboť nově se řízení zahájené u soudu příslušného dle prorogační dohody nepřerušuje z důvodu již dříve zahájeného řízení, nýbrž naopak. Soud jiného členského státu přeruší již zahájené řízení do doby, než stranami zvolený soud nevysloví svoji nepřislušnost.

Darina Jandová⁶

¹ Čl. 4 odst. 1 nařízení Brusel I bis.

² Čl. 63 odst. 1 nařízení Brusel I bis.

³ Než je tomu v případě čl. 20 až 23 nařízení Brusel I bis.

⁴ Čl. 25 a násl. nařízení Brusel I bis.

⁵ Čl. 29 a násl. nařízení Brusel I bis.

⁶ Autorka je externí doktorandkou na Katedře pracovního práva a sociálního zabezpečení Právnické fakulty Univerzity Karlovy a asistentkou soudce na Vrchním soudu v Praze.

MEZINÁRODNÍ PRÁVO TRESTNÍ

Súdánský prezident al-Bašír a jeho útěk z Jižní Afriky

V červnu tohoto roku proběhl zatím nejdramatičtější pokus o zatčení súdánského prezidenta Umara al-Bašíra, který je obviněn Mezinárodním trestním soudem ze spáchání genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů v Dárfúru. Jak probíhal souboj *Realpolitik* s výkonem spravedlnosti v režii země, která je na africkém kontinentě považována za průkopníka demokracie a vlády práva?

Zdroj obrázku: US Navy,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Omar_al-Bashir,_12th_AU_Summit,_090131-N-0506A-347.jpg

Jihoafrická republika je smluvní stranou Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (MTS) již od roku 2000. Účast súdánského prezidenta na summitu Africké unie v Johannesburgu tedy podnítila nevládní organizaci Southern Africa Litigation Centre k podání návrhu na jeho zatčení.

Vydání předběžného opatření

V neděli dne 14. června 2015 vydal jihoafrický soud předběžné opatření, na základě kterého měly vládní složky zabránit prezidentu al-Bašírovi v opuštění země, dokud soud nevydá rozhodnutí, zda má být súdánský prezident zatčen. Soudce svolal tříčlenný senát, který měl případ projednat hned následující den.

Soudní jednání, kterému předsedal soudce Dunstan Mlambo, začalo tedy v pondělí dopoledne, kdy na jedné straně stála zástupkyně nevládní organizace argumentující ve prospěch zatčení prezidenta al-Bašíra, a na druhé straně zástupce jihoafrické vlády argumentující proti. Poté co se vyjádřil, že podle jeho informací je súdánský prezident stále v zemi, vysvětlil zástupce, že před deseti

dny uzavřela Jižní Afrika smlouvu s Africkou unií, která jejím reprezentantům přiznává příslušné výsady a imunity s tím, že tato dohoda byla v Jižní Africe řádně publikována.

Zástupkyně nevládní organizace jakožto návrhové argumentovala, že Římský statut byl řádně transformován do jihoafrického vnitrostátního práva prostřednictvím zákona o MTS.

Navíc jihoafrická ústava a zákony mají být interpretovány v souladu s mezinárodním právem.

(Ne)zohlednění obyčejových imunit

V této souvislosti je třeba říci, že interpretační konflikt, zda jsou smluvní strany Římského statutu povinny súdánského prezidenta zatknout či nikoliv, existuje již řadu let. Není pochyb o tom, že úřadující hlavy státu jsou chráněny imunitami podle mezinárodního

obyčejového práva.¹ Tato norma však může být derogována na základě jiného ujednání. A právě takové ujednání představuje Římský statut, který ve svém čl. 27 upravuje odejmutí imunit, resp. zákaz zohledňování veřejné funkce.

Představitelé Africké unie argumentují, že Súdán není smluvní stranou Římského statutu, a tedy dané ustanovení se na súdanského prezidenta nevztahuje. Avšak situace v Súdánu (Dárfúru) byla Mezinárodnímu trestnímu soudu postoupena prostřednictvím rezoluce Rady bezpečnosti 1593 (2005). Ačkoliv Rada bezpečnosti explicitně odejmutí imunit nezmínila, tím, že právním základem fungování MTS je Římský statut, tak Rada bezpečnosti imunity odňala implicitně.

Navíc soudci MTS dříve také argumentovali, že imunity podle mezinárodního obyčejového práva se zohledňují ve vnitrostátním trestním řízení, nikoliv však v rámci řízení u soudu mezinárodního.²

Soudní rozhodnutí

Když se vrátíme zpět k výše uvedenému řízení, soud se po projednání vyjádřil, že dohoda mezi jihoafrickou vládou a Africkou unií se vztahuje na představitele mezinárodních organizací, nikoliv tedy súdanského prezidenta. Jediným možným právním důvodem pro namítání imunit je proto obyčejové mezinárodní právo. Soud však vysvětlil, že imunity hlavy státu byly efektivně odňaty Římským statutem, resp. jihoafrickým zákonem o MTS. Přitom imunita prezidenta al-Bašira byla implicitně odňata Radou bezpečnosti OSN. Žádný z argumentů zástupce vlády tedy podle soudce Mlambo nepřevážil nad Římským statutem.

Když se však tentýž den odpoledne soudce dotázal zástupce vlády, zda je podle jeho informací prezident al-Bašir stále v Jižní Africe, odpověď již byla záporná. Následně vyšlo najevo, že v průběhu dne bylo letadlo

súdanského prezidenta přemístěno z civilního letiště na letiště vojenské, kam byla delegace prominentního hosta, velmi pravděpodobně za asistence jihoafrických složek včetně policie a armády, přemístěna, aby mohla opustit zemi. To vše po vydání výše zmíněného předběžného opatření, které vládním složkám nařídilo zabránit prezidentu al-Baširovi v opuštění země, dokud soud ve věci nerozhodne.

Podle konečného rozhodnutí soudu tedy měl být súdanský prezident zatčen. Soud se vyjádřil, že jednání vládních složek v míře, ve které nevyhověly své povinnosti na základě soudního rozhodnutí, je v rozporu s jihoafrickou ústavou. Vzhledem k tomu vyzval soud rovněž Národní úřad žalobce k prověření, zda je namístě zahájit trestní stíhání.

Význam rozsudku

Několik dní po daném slyšení byl zveřejněn rozsudek včetně písemného odůvodnění,³ ve kterém soudce Mlambo kromě naprosté většiny věcných ustanovení uvádí následující: „*Demokratický stát založený na vládě práva nemůže existovat či fungovat, pokud jeho vláda ignoruje své ústavní povinnosti a odmítá se podříditi soudním rozhodnutím. Soud je strážcem spravedlnosti, základním kamenem demokratického systému založeného na vládě práva. Pokud se stát, státní orgán nebo státní představitel neřídí podle soudních rozhodnutí, demokratická stavba státu se začne kámen po kameni rozpadat, až se zhroutí a zavládne chaos.*“⁴

Mnozí tyto události interpretují jako další důkaz bezzubosti a neefektivnosti Mezinárodního trestního soudu. Je však třeba si rovněž povšimnout skutečnosti, že obviněný prezident poprvé uniknul zatčení pouze velmi těsně. V blízké či vzdálenější budoucnosti tomu může být jinak. Události tak spíše představují facku spravedlnosti ze strany jihoafrické vlády. Vlády státu, který ještě nedávno představoval na africkém kontinentu skutečnou inspiraci.

Jan Lhotský

¹ Otázkou zůstává, zda a v jakých případech takové imunity pokrývají i zločiny podle mezinárodního práva.

² Aplikace obyčejových imunit byla ze strany MTS vyložena v jeho rozhodnutí, které se týkalo nezatčení prezidenta al-Bašira v Malawi, dostupné na <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1287184.pdf> (body 22-43).

³ Rozsudek je dostupný na <http://www.saflii.org/za/cases/ZAGPPHC/2015/402.pdf>

⁴ Odstavec 37.2 rozsudku

LIDSKÁ PRÁVA

Stránka | 12

Svoboda projevu online

Svoboda projevu je jedním ze základních lidských práv. O důležitosti této svobody v každé civilizované a demokratické společnosti není pochyb. Historie nám ukázala, jakou mají slova sílu a také jak dokáží inspirovat a povzbudit k posunu vpřed, dokáží i ubližovat, degradovat lidskou důstojnost a v neposlední řadě i podněcovat násilí. Internet se nyní stal jedním z hlavních prostředků, kterým jednotlivci vykonávají své právo na svobodu projevu a právo na informace.¹ S tím souvisí problém nenávistných projevů na internetu, kterých v poslední době přibývá.

Jak co nejlépe vyvážit právo na svobodu projevu s právem na ochranu důstojnosti a potřebou regulovat potencionálně nebezpečné projevy na internetu a jak se k tomu staví mezinárodní právo lidských práv? Rozebírat tuto problematiku do hloubky je mimo kapacitu tohoto příspěvku, proto charakterizuje hlavní problémy, které s tím souvisí a postoje mezinárodního společenství k nim.

Nejprve je však nutné definovat si, co to vůbec nenávistný projev, tzv. „*hate speech*“, je. Evropský soud pro lidská práva uznal, že článek 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv zahrnuje i právo urazit jiného, tzv. „*offensive speech*“.² Zároveň však dodal, že od toho je nutné odlišovat nenávistný projev, který ochrany článku 10 nepoživá.³ Diskuse tak zahrnuje problematiku šíření myšlenek, které společnost odsuzuje jako celek z důvodu jejich negativního charakteru, například rasismus, antisemitismus apod. Ačkoli termín „projevy nenávisti“ není vysloveně zakotven

ani definován v mezinárodním právu, mnohé mezinárodní dokumenty obsahují ustanovení zaměřená na druhy projevů, které by typicky bylo možno považovat za projevy nenávisti.

V první řadě se jedná o starší dokumenty, jako jsou Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965, která ve svém článku 4 odkazuje přímo na „*jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti*“, nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, který v článku 20 ukládá, že „*Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávist, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.*“ Jednu z nejlepších definic však najdeme v dodatkovém protokolu Úmluvy o kyberkriminalitě z roku 2006, který nenávistné projevy chápe jako „*jakýkoliv písemný materiál, zobrazení nebo jiný druh prezentace idejí nebo teorií, které prosazují, podporují nebo podněcují nenávist, diskriminaci nebo násilí proti jednotlivci nebo skupině osob na základě rasy, barvy pleti, národního nebo etnického původu, jako i náboženství...*“ Neexistence jednotné definice nenávistného projevu vyvolává řadu obav z nepředvídatelného výkladu a možnosti zneužití. Někteří poukazují na to, že zákony proti nenávistným projevům byly například v Jihoafrické republice za dob apartheidu zneužívány ke kriminalizaci kritiky vůči bílé dominanci.⁴ Sergei Smirnov z Russian Human Rights Network také popisuje případy z Ruska, kdy byly zákony mocí zneužity k vymazání stránek nebo komentářů, které byly škodlivé pro jejich zájmy.⁵

⁴ Gargliardone I, Gal D, Alves T, Martinez G, *Countering Online Hate Speech*, Unesco Publishing, 2015. s. 15. Dostupné z <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002332/233231e.pdf> [cit. 10.10.2015]

⁵ *Mapping study on projects against hate speech online*, Strasbourg, 15 April 2012, s. 15. Dostupné z https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Trainin/g/Training_courses/2012_Mapping_projects_against_Hate_Speech.pdf [cit. 10.10.2015]

¹ Ahmet Yıldırım v. Turkey, Application no. 3111/10, §54

² Handyside v. the United Kingdom, Application no. 5493/72, § 49

³ Gündüz v. Turkey Application no. 35071/97, § 41

Na druhé straně, nenávistných projevů online v poslední době přibývá. V souvislosti s uprchlickou krizí se objevuje tolik nenávistných projevů, že se tomuto tématu začali věnovat i média a politici.¹ Na internetu se dále rozšiřují různé nepravdivé informace, které záměrně zavádějí, a mají tak za cíl umocnit strach a obavy v běžném obyvatelstvu, což může být velmi nebezpečné. Nejedná se jen o komentáře, ale také o celé webové stránky a blogy, které prostřednictvím webu získávají nové příznivce. Společnost Websense zabývající se mimo jiné i online bezpečností zaznamenala v roce 2009 až trojnásobné zvýšení počtu webových stránek propagujících rasismus a nesnášenlivost.²

Snaha o redukci nenávistných projevů na internetu však naráží na řadu problémů, které v běžném prostředí mimo internet téměř neexistují. Jedná se zejména o trvalost, anonymitu, rychlou rozšiřitelnost a problémy jurisdikce. Problém trvalosti znamená, že nežádoucí obsah

zůstává online poměrně dlouhou dobu a častokrát nikdy úplně nezmizí. To nastává z několika důvodů, hlavním je fakt, že internet nevlastní jedna entita, a tak je v případě zjištění nelegálního obsahu nutné započít komplikovanou proceduru na to, aby byl obsah z internetu stažen. S tím, že internet je nadnárodním fenoménem tedy souvisí i problém jurisdikce. V případě stíhání pachatelů je tak často nutná mezinárodní kooperace, která může v praxi

trvat poměrně dlouho. Netřeba připomínat, že čím déle je obsah přístupný veřejnosti, tím může napáchat větší škodu a zároveň se snižuje šance, že se ho podaří z internetu skutečně zcela odstranit, z důvodu rychlého rozšiřování a kopírování. I kdyby byl původní obsah stažen, už dávno může existovat na jiné doméně a pod jiným jménem. Zaregistruje se znovu v jiné zemi, kde je vyšší tolerance, nebo je jen komplikovanější postup na její zrušení, například z důvodu absence dohod o vzájemné právní pomoci mezi státy.

Je vůbec důležitý jistý druh regulace? Postoj k regulaci nenávistných projevů se naskrz mezinárodním společenstvím liší.

Zatímco v USA je postoj k *hate speech* kvůli Prvnímu dodatku Ústavy benevolentnější, jinde je postoj odlišný. I v samotné Evropě se přístupy stále liší, což komplikuje kooperaci. V některých zemích je například trestné popírání holokaustu, v jiných ne. Evropská úmluva o lidských právech zakotvuje svobodu projevu v článku 10, přičemž připouští její případné omezení v zájmu demokratické společnosti. Důležitou roli hraje i

článek 17, který je typickým ustanovením o zákazu zneužití práva. Soud

ho využívá zejména k argumentaci, proč článek 10 nechrání projevy rasismu, antisemitismu a neonacizmu.³ Příkladem regionální kooperace je skutečnost, že se 9. října sešli ministři zemí EU a jednali o způsobech boje s nenávistí na internetu. Podle eurokomisařky pro spravedlnost Věry Jourové, by jedním z příkladů, jak by velké internetové firmy měly postupovat, mohl být jejich postup v boji proti šíření dětské pornografie.⁴

¹ http://zpravy.idnes.cz/nenavist-vuci-uprchlikum-na-internetu-roste-f39-/domaci.aspx?c=A150909_092626_domaci_ane [cit. 10.10.2015]

² <http://www.networkworld.com/article/2255534/lan-wan/racism--hate--militancy-sites-proliferating-via-social-networking.html> [cit. 10.10.2015]

³ Tarlach McGonagle, *The Council of Europe against online hate speech: Conundrums and challenges*, 2013, s. 11. Dostupné z <http://www.ivir.nl/publicaties/download/1088> [cit. 10.10.2015]

⁴ <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/ministri-vnitra-eu-resi-jak-branit-sireni-nenavisti-na-internetu/1267756> [cit. 10.10.2015]

Kromě států je také důležité zmínit roli jednotlivých internetových správců. Sociální média, jako je Facebook nebo Twitter, mají vytvořeny smluvní podmínky, jejichž porušení mohou trestat (např. smazáním příspěvku na žádost nebo zrušením účtu). Složitější je to při snaze dopadnout pachatele. Známy je případ z roku 2012, kdy se židovská organizace Union des Étudiants Juifs de France (UEJF) domohla toho, aby Twitter odevzdal identitu uživatelů, kteří šířili rasistické komentáře, policejním orgánům.¹

Hranice mezi tím, co ještě zahrnuje svoboda projevu a co je již potenciálně nebezpečné jednání, je stále nejasná. Z internetu se v poslední době stal hlavní zdroj informací pro celý svět, zároveň ale poskytuje jednotlivcům bezprecedentně rozsáhlý prostor šířit děsivé věci, protože si myslí, že nebudou objeveni. Evropa už s velkými provozovateli především sociálních sítí, například Facebooku či Twitteru, vyjednává. „Pokud něco není dovolené na transparentu na demonstraci, tak není možné, aby to bylo přípustné na internetu,“ řekl po jednání evropských ministrů lucemburský ministr Felix Braz. Zároveň se ale musí zapojit i uživatelé sami. Čím méně z nich bude projevy nenávisti online tolerovat, tím to budou mít pachatelé těžší.

Marek Teššer

Lambert proti Francii (ESLP)

Nepopíratelně jedním z nejzajímavějších a rovněž neočekávanějších rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) bylo rozhodnutí Velkého senátu ve věci Lambert proti Francii ze dne 5. června 2015. Velký senát dospěl k závěru

¹ Brown, Ian, *Online Freedom of Expression, Assembly, Association and the Media in Europe*, 2013, s. 11. Dostupné z [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/belgrade2013/Online%20freedom%20of%20expression.%20assembly.%20association%20MCM\(2013\)007_en_Report_IanBrown.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/belgrade2013/Online%20freedom%20of%20expression.%20assembly.%20association%20MCM(2013)007_en_Report_IanBrown.pdf) [cit. 10.10.2015]

(dvanáct hlasů proti pěti), že odpojení pana Lamberta od umělé výživy a hydratace podle postupu stanoveného francouzským právem nezakládá porušení článku 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv - práva na život (dále jen „Úmluva“).

Okolnosti případu

Vincent Lambert utrpěl v září 2008 při dopravní nehodě vážná zranění hlavy, v důsledku kterých zůstal ochrnutý a byl udržován ve vegetativním stavu pomocí přístrojů - dostával umělou výživu a hydrataci, které mu byly podávány prostřednictvím žaludeční sondy. V dubnu 2013 jeho ošetřující lékař, Dr. Kariger, zahájil konzultační řízení podle zákona o právech pacientů a ukončení života (první rozhodnutí o odpojení od umělé výživy).

Negativní postoj k ukončení umělé výživy zaujali rodiče, sestra a nevlastní bratr pana Lamberta, dále také „stěžovatelé“, a podali k soudu urgentní žádost o předběžné opatření, které by nařídilo nemocnici, aby i nadále poskytovala panu Lambertovi výživu a hydrataci a dále veškerou další péči, kterou jeho zdravotní stav vyžadoval. Soudce vyhověl stěžovatelům a poznamenal, že zatímco manželka pana Lamberta byla zapojená do procesu odpojení od umělé výživy, z přezkoumání případu bylo zřejmé, že jeho rodiče nebyli informováni o procesu a nebyla dodržována ani jejich přání.

V září 2013 bylo zahájeno nové konzultační řízení, kterého se zúčastnilo šest lékařů, z toho tři byli vybráni rodiči pana Lamberta. Výsledkem bylo druhé rozhodnutí o odpojení od umělé výživy, které bylo podpořeno odůvodněným posudkem ohledně zdravotního stavu pana Lamberta. To konstatovalo především nezvratné poškození pacientova mozku a dále také obsahovalo vyjádření, že léčba je neúčinná, nepřiměřená a nemá žádný jiný efekt než ten, že udržuje pacienta uměle při životě.

Stěžovatelé se v lednu 2014 opět obrátili na soud s úmyslem zabránit ukončení léčby. Opět jim bylo vyhověno a rozhodnutí o odpojení od umělé výživy bylo pozastaveno. Soud měl za to, že pokud léčba nezpůsobila žádný stres

nebo utrpení, nelze ji charakterizovat jako marnou nebo nepřiměřenou. Odvolání ke Státní radě na sebe nenechalo dlouho čekat a ta 14. února 2014 nařídila za účelem získání všech relevantních informací vypracování znaleckého posudku třemi specialisty.

Tito odborníci působící na nezávislém a kolektivním základě měli za úkol vyšetřit pacienta, setkat se s lékařským týmem a seznámit se s lékařskými záznamy pacienta. Na základě těchto skutečností měli vyjádřit svůj názor a poskytnout všechny příslušné informace o vyhlídkách na změny zdravotního stavu. Odborníci zjistili, že klinický stav pacienta odpovídal vegetativnímu stavu. Kromě toho zdůraznili, že měl potíže s polykáním a vážně narušené motorické funkce ve všech čtyřech končetinách. Bylo poukázáno na to, že dva hlavní faktory, které je třeba vzít v úvahu při posuzování, zda je či není poškození mozku nezvratné, jsou doba od nehody a povaha poškození. V tomto případě bylo poznamenáno, že od poranění hlavy uplynulo pět a půl roku, zobrazovací testy ukázaly závažnou atrofii mozku, téměř totální zničení strategických oblastí a vážné poškození komunikačních cest v mozku. Poškození mozku bylo tedy nezvratné.

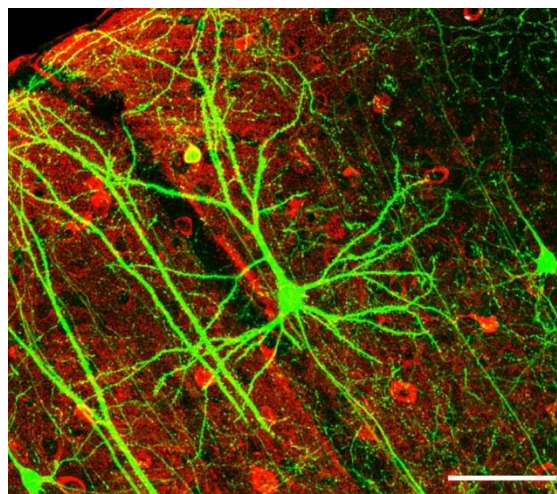
Navrhovatel zákona o právech pacientů a ukončení života poukázal na to, že zákon dal lékaři výlučnou odpovědnost za rozhodnutí o ukončení léčby. Mimo jiné právě proto, aby se tato odpovědnost nepřenesla na rodinu - účelem mělo být zabránění pocitům viny. Dne 24. června 2014 Státní rada shledala rozhodnutí Dr. Karigera ukončit léčbu pacienta zákonným.

Evropský soud pro lidská práva

ESLP rozhodl na základě článku 39 jednacího řádu pozastavit výkon rozhodnutí Státní rady do okamžiku, než sám v meritu věci rozhodne. Stěžovatelé uvedli, že odpojení od umělé výživy a hydratace by bylo v rozporu s povinnostmi státu podle článku 2 Úmluvy. Podle jejich názoru by neposkytnutí výživy a hydratace představovalo špatné zacházení ve smyslu mučení na základě článku 3 Úmluvy. Dále tvrdili, že nedostatek fyzioterapie od října 2012 a nedostatek léčby, která by obnovila

polykací reflex, způsobily nelidské a ponižující zacházení. A konečně tvrdili, že odpojení od výživy a hydratace by narušilo fyzickou integritu pacienta v rozporu s článkem 8 Úmluvy.

Vláda poznamenala, že stěžovatelé neuvedli, že si přejí jednat jménem pacienta, a zabývala se otázkou, zda se vůbec mohli obrátit na ESLP. Stěžovatelé ve své argumentaci uvedli, že každý jednotlivec, bez ohledu na své zdravotní postižení, by měl mít možnost těžit ze záruk poskytovaných Úmluvou, a to i

Zdroj obrázku: Dynamic Remodeling of Dendritic Arbors in GABAergic Interneurons of Adult Visual Cortex. Lee WCA, Huang H, Feng G, Sanes JR, Brown EN, et al. PLoS Biology, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PLoS_Biol4.e126.Fig6fNeuron.jpg

včetně případů, kdyby on nebo ona neměli žádného zástupce. V další argumentaci stěžovatelé odkázali na kritéria stanovená ESLP v rozhodnutí *Koch proti Německu* (2012) tvrdili, že tato kritéria byla v daném případě splněna, protože spor se týkal věci obecného zájmu a protože se jednalo o blízké rodinné vazby - navíc s osobním zájmem na projednáváných otázkách.

ESLP měl už od počátku za to, že judikatura týkající se mrtvých osob není aplikovatelná na tento případ, protože pacient se nachází ve vegetativním stavu. Proto musel ověřit, zda by okolnosti případu mohly být považovány za takové, aby založily možnost podat stížnost jménem zranitelné osoby, aniž by taková osoba

předem poskytla svůj souhlas nebo platné oprávnění. Podle ESLP bylo důležité odlišit případ nemožnosti vyjádřit svá přání od případů, kdy byl přímý poškozený už mrtvý a neměl nikoho, kdo by ho zastupoval. Třetí strana může ve velmi výjimečných případech jednat jménem zranitelné osoby, avšak pouze za splnění dvou kritérií: existuje riziko, že přímý poškozený bude zbaven účinné ochrany svých práv a je zachována absence střetu zájmů mezi poškozeným a stěžovatelem. Na základě uvedených kritérií ESLP nedospěl k závěru, že by existovalo něco, co by nasvědčovalo tomu, že by byl pacient krácen na účinné ochraně svých práv, neboť stěžovatelé se mohli svým jménem (jako blízcí příbuzní) dovolávat práva na život ve smyslu článku 2 Úmluvy. Stěžovatelé tudíž nebyli oprávněni vznést stížnosti podle článků 2, 3 a 8 Úmluvy jménem pacienta. Tyto stížnosti byly tudíž neslučitelné *ratione personae* s ustanoveními Úmluvy ve smyslu článku 35 § 3 (a) a v důsledku toho musely být odmítnuty.

Nicméně, ESLP bez ohledu na zjištění výše uvedené přípustnosti prozkoumával všechny podstatné otázky na základě článku 2 Úmluvy. Vzhledem k tomu, že byly vzneseny stěžovateli jejich vlastním jménem. První věta článku 2, který je součástí jednoho z nejzákladnějších ustanovení Úmluvy, přikazuje státu, nejen aby se zdržel „záměrného“ vzetí života (negativní povinnost), ale také, aby přijal příslušné kroky k ochraně života (pozitivní povinnost). Pokud šlo o otázku, zda se jedná o negativní povinnost státu, stěžovatelé připustili, že odpojení od přístrojů mohlo být opodstatněné v případech nerozumné neústupnosti a také akceptovali, že existoval legitimní rozdíl mezi eutanazií a asistovanou sebevraždou na jedné straně a „terapeutickým přerušением léčení“ na straně druhé.

ESLP uvedl, že zákon o právech pacientů a ukončení života neopravňoval k eutanazii ani k asistované sebevraždě, umožňoval však lékaři, aby přerušil léčbu v případě, že by se její prodloužování stalo nerozumnou neústupností. Závěrem ESLP uvedl, že francouzská legislativa zakazovala vědomé ukončení života

a povolovala, aby život udržující léčba byla přerušena pouze v určitých specifických případech, a tak případ nevykazoval znaky negativní povinnosti. Zkoumány tak byly námitky stěžovatelů z hlediska pozitivní povinnosti. Stěžovatelé tvrdili, že zákon o právech pacientů a ukončení života nebyl vůbec aplikovatelný, protože podle nich byl pacient pouze těžce postižený a ne na sklonku života, dále zákon nebyl jasný a způsoboval zmatek ohledně pojmu nerozumné neústupnosti a klasifikoval umělou výživu a hydrataci jako léčbu spíše než péči.

ESLP konstatoval, že nebyl žádný konsensus mezi členskými státy Rady Evropy ve prospěch povolení ukončit umělou život udržující léčbu. V důsledku toho byl státům v této oblasti poskytnutý prostor pro uvážení, a to nejen v otázce, zda ne/povolit ukončení umělého života udržující léčby, ale také v souvislosti se způsoby dosažení rovnováhy mezi ochranou práva pacienta na život a na ochranu práva na respektování soukromého života a osobní autonomie. Pokud šlo o výklad pojmu nerozumné neústupnosti, rozumělo se jím léčení, které se stalo zbytečným, neúměrným nebo „nemajícím žádný jiný účinek, než umělé udržování života“. Za okolností projednávané věci bylo pro vnitrostátní orgány primární ověřit, zda bylo rozhodnutí o ukončení léčby slučitelné s vnitrostátními právními předpisy a ustanoveními Úmluvy, a určit přání pacienta v souladu s vnitrostátními právními předpisy. Splnila tedy Francie své pozitivní povinnosti vyplývající z článku 2 Úmluvy?

ESLP pouze konstatoval, že legislativní rámec stanovený vnitrostátním zákonem tak, jak ho interpretovala Státní rada a rozhodovací proces, který byl veden velmi pečlivě, byly v souladu se všemi požadavky. V důsledku toho bylo konstatováno, že vnitrostátní orgány splnily své pozitivní závazky vyplývající z článku 2 Úmluvy a to vzhledem k prostoru pro uvážení (pozn. „margin of appreciation“), který se jim ponechává.

Zuzana Raffajová

EVROPSKÉ PRÁVO

S

 tudent práv, který
změnil svět

„Rozsudek jasně říká, že americké podniky prostě nemohou pomáhat špiónážnímu úsilí USA v rozporu se základními evropskými právy.“¹ Max Schrems

Velký senát Soudního dvora EÚ rozhodl v úterý 06/10/2015 v řízení Maximilian Schrems vs. Data Protection Commissioner, že rozhodnutí Komise², v němž bylo konstatováno, že Spojené státy zajišťují odpovídající úroveň ochrany předávaných osobních údajů, je neplatné.

Ale o co ve věci C-362/16 vlastně šlo? Je to přelomový verdikt? Znamená dokonce konec globálního internetu? Proč místopředseda Evropské lidové strany Manfred Weber řekl³, že Soudní dvůr prokázal, jak brání evropské principy? A proč je kombinace Max Schrems a Edward Snowden tak nebezpečná, jak se říká?

Fakta

Soud se zabýval případem Maxe Schremse, který si stěžoval na portál Facebook, že nerespektuje soukromý život uživatelů. Svou "válku proti Facebooku" začal 22 stížnostmi. Podle Schremse sociální síť uchovává i ta osobní data, o jejichž vymazání uživatelé požádali, a také údaje o lidech, kteří se k sociální síti nikdy nepřipojili. Schrems s odvoláním na informace o činnosti amerických

tajných služeb, které zveřejnil v roce 2013 Edward Snowden, tvrdí, že v USA není dostatečná ochrana před sledováním ze strany orgánů státní moci. Schrems dokonce založil webovou stránku <http://www.europe-v-facebook.org>, s cílem zajistit, aby právo na soukromí Evropanů bylo uplatňované i vůči takovým gigantům, jako je například Facebook.

Proces

Rakouský student neuspěl u irských úřadů, na které se obrátil s ohledem na působení evropské centrály společnosti Facebook v Irsku. Irský úřad pro ochranu údajů Schremsovy stížnosti zamítl zejména s odvoláním na výše zmíněné rozhodnutí Evropské komise, která shledala, že v rámci režimu tzv. "bezpečného přístavu"⁴ zajišťují Spojené státy odpovídající úroveň ochrany předávaných osobních údajů.

Tento režim zavedl řadu zásad týkajících se ochrany osobních údajů, podle nichž americké firmy, u kterých tyto údaje nakonec "zakotví", se dobrovolně zavazovaly k dodržování určitých standardů.

Právní otázky

Irský vrchní soud, u něhož kauza Schrems-Facebook nakonec skončila, se obrátil na unijní soud, aby ve věci zaujal stanovisko a položil na základě čl. 267 SFEU následující předběžné otázky:

- I. "Je s ohledem na články 7, 8 a 47 Listiny, aniž je dotčen čl. 25 odst. 6 směrnice 95/46, úřední osoba – která je nezávislá a byla zákonem pověřena uplatňováním a prosazováním právních předpisů o ochraně osobních údajů – při posuzování stížnosti, která jí byla podána a podle které dochází k předávání osobních údajů do třetí země (v tomto případě do Spojených států amerických), jejíž právní předpisy a praxe údajně nezajišťují odpovídající

¹ POWLES, Julia. *Tech companies like Facebook not above the law, says Max Schrems* (cit. 14/10/2015). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/technology/2015/oct/09/facebook-data-privacy-max-schrems-european-court-of-justice>

² Rozhodnutí Komise 2000/520/ES ze dne 26. července 2000 podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o odpovídající ochraně poskytované podle zásad „bezpečného přístavu“ a s tím souvisejících „často kladených otázek“ vydaných Ministerstvem obchodu Spojených států (Úř. věst. 2000, L 215, s. 7; Zvl. vyd. 16/01, s. 119)

³ LEVA-ABEGNOLI, Julie. *Safe harbour: EU court rules EU-US data sharing agreement invalid* (cit. 14/10/2015). Dostupné z: <https://www.theparliamentmagazine.eu/articles/feature/safe-harbour-eu-court-rules-eu-us-data-sharing-agreement-invalid>

⁴ Režim „bezpečného přístavu“ zahrnuje řadu zásad týkajících se ochrany osobních údajů, k nimž mohou americké podniky dobrovolně přistoupit.

ochranu pro subjekty údajů, absolutně vázána opačným zjištěním Unie obsaženým v rozhodnutí 2000/520?"

- II. *"Nebo v opačném případě může či musí tato úřední osoba provést ve věci vlastní šetření s ohledem na vývoj faktické situace, ke kterému došlo od prvotního zveřejnění rozhodnutí Komise?"*

Řešení

Soudní dvůr Evropské unie v úterý shledal, že existence rozhodnutí Komise nemůže popřít, ani omezit pravomoci, jimiž jsou nadány vnitrostátní orgány dozoru podle Listiny základních práv EÚ a podle směrnice¹. Soud EU rovněž dospěl k závěru, že Komise neměla pravomoc takto omezit pravomoci vnitrostátních orgánů dozoru. „Tedy i v případě, že existuje rozhodnutí Evropské komise, vnitrostátní orgány dozoru, k nimž je podána žádost, musí mít možnost nezávisle posoudit, zda předání osobních údajů dotyčné osoby do třetí země dodržuje požadavky stanovené směrnicí,“ uvedl unijní soud.

Soudní dvůr dodal, že právní úprava, která veřejným

orgánům umožňuje globální přístup k obsahu elektronických komunikací, musí být považována za zasahující do podstaty základního práva na respektování soukromého života.

Závěr

Místopředseda EK Frans Timmermans na společné tiskové konferenci² s českou eurokomisařkou Věrou Jourovou v Bruselu slíbil vytvořit nový rámec pro bezpečné předávání dat do USA. Mezi navrhovanými

zlepšeními je ale pro Washington naprosto nepřijatelný bod, který říká, že bezpečnostní služby mohou získat osobní informace uživatelů od firem pouze na vyžádání, a pokud k tomu mají závažný důvod. Tento bod však naráží na základní rozdíl mezi evropským a americkým smýšlením o soukromí: Evropané vidí ochranu osobních údajů jako základní lidské právo, zatímco Američané o ní uvažují v souvislosti s ochranou spotřebitele, která jde ale stranou, pokud je v sázce národní bezpečnost.

Toto rozhodnutí je tedy výraznou ranou pro komunikační společnosti podnikající v Evropě. V konečném důsledku se rozsudek týká nejen běžných sociálních sítí jako je LinkedIn nebo Facebook, ale i každé firmy, která nemá vlastní server na území EÚ (například v Cloudu to všechno může být považováno za porušení

práva na ochranu osobních údajů) anebo i evropských společností, která si například nechávají spravovat data klientů nebo výplatní pásky svých zaměstnanců specializovanými firmami za oceánem. Ale nejen to. *"Toto rozhodnutí dokázalo, že jednotlivci mají*

nyní mnohem větší schopnost formovat právo," řekla Paula Barrett, partnerka v advokátní kanceláři Eversheds.³

Nezůstává mi nic jiného, než můj článek ukončit výstižným "tweetem" Edwarda Snowdena, který napsal: *"Blahopřeji, Maxi Schremsovi. Změnil jsi svět k lepšímu,"*⁴ s kterým nemůžu nic jiného, než plně souhlasit.

Jana Kundrátová

Zdroj obrázku: Electronic Privacy Information Center, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:EPIC-CLOUD-2015_slide.png

¹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (Úř. věst. L 281, s. 31; Zvl. vyd. 13/15, s. 355)

² Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-5782_en.htm

³ Reuters. Schrems: the law student who brought down a transatlantic data pact (cit. 14/10/2015). Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2015/10/06/us-eu-ireland-privacy-schrems-idUSKCN0S02NY20151006>

⁴ <https://twitter.com/Snowden/status/651384292728250368>

VNITR. APLIKACE MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

Z práva o stavu lidských práv v České republice v roce 2014

Dne 31. 8. 2015 byl na webových stránkách Úřadu vlády České republiky (v sekci vládní Rady pro lidská práva) zveřejněn pravidelný hodnotící dokument, nazvaný Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2014¹.

Meritorní část zprávy je rozdělena do sedmi sekcí věnovaných například občanským a politickým právům, právu na soudní a jinou právní ochranu, zacházení s osobami omezenými na svobodě, práva dětí či právům a postavení cizinců. Dokument je poměrně rozsáhlý a jeho kompletní zpracování není cílem tohoto příspěvku. V současnosti je mediálně diskutovaná integrace cizinců do většinové společnosti a zpráva se tomuto tématu rovněž věnuje. Cílem článku je tedy identifikovat některé podstatné části zprávy v této oblasti.

Zpráva se tématu věnuje v několika odstavcích sekce 7.3. V ČR je integrace cizinců řešena na základě vládní koncepce integrace cizinců a rovněž zákona o azylu. Dle koncepce integrace cizinců jsou integrační mechanismy zaměřeny na cizince ze třetích zemí, tj. nikoliv na občany Evropské unie. Zajímavým je prohlášení obsažené ve zprávě, že „Po cizincích je na jednu stranu očekávána integrace, na druhou stranu je jim upíráno podílet se a moci ovlivnit fungování společnosti, do které se mají integrovat.“ Volební právo cizinců (či spíše jeho absence zprávě v této oblasti dominuje).

Na základě zákona o azylu je rovněž poskytována pomoc azylantům a osobám požívajícím doplňkové ochrany. To zahrnuje jak bezplatný jazykový kurz, tak zajištění bydlení, tzn. poskytnutí finančního příspěvku například na nájem. Opět je akcentováno, že cizinci ze třetích zemí (mimo EU) nemají ani aktivní ani pasivní volební právo, a dále cizinci nemají možnost se sdružovat v politických stranách a hnutích. Tato situace pak vyvolává zvláštní stav, kdy mimo jiné se cizinec, ačkoliv by byl zvolen do obecního zastupitelstva, například nemůže stát starostou či místostarostou, případně ani členem rady Hlavního města Prahy. Nicméně zpráva v této oblasti přináší i informace o (možných) změnách v této oblasti.

Zřejmě nejzásadnějším problémem byl fakt, že české právo pro občany EU možnost volit fakticky podmiňuje trvalým pobytem, ačkoliv právo EU vyžaduje bydliště a nikoliv trvalý pobyt. To se stalo otázkou i v soudním řízení, přičemž Krajský soud v Brně rozhodl v souvislosti s komunálními volbami v roce 2014 o nutnosti zápisu občana EU do seznamu voličů na základě přímého účinku práva EU. Výsledkem je, že Státní volební komise změnila svou praxi a umožnila dopsání do dodatku stálého seznamu voličů občanům EU s přechodným pobytem.

Zpráva tedy reflektuje jak aktuální otázky spojené s výkonem práva volebního, tak otázky spojené se současnou migrační krizí. Přesto by bylo žádoucí (a to není výtkou zprávě) se věnovat více integraci cizinců do společnosti právě v souvislosti s přílivem migrantů, a to přesto že Česká republika není v současnosti majoritní cílovou zemí.

Milan Lipovský

1

http://www.vlada.cz/assets/ppov/rfp/dokumenty/zpravy-lidska-prava-cr/ZPRAVA-2014-final_kontrola.pdf

AKTUALITY

Stránka | 20

Aktuality ze života ČSMP

Ve dnech 16. - 17. 10. 2015 proběhlo v Zámeckém hotelu Třešť VIII. Česko-slovenské mezinárodně-právní symposium, tj. setkání, přednášky a diskuse odborníků na mezinárodní právo z České a Slovenské republiky. Tematickým zaměřením letošního ročníku byly *Imunity v mezinárodním právu*, což se ukázalo jako zajímavé téma vyvolávající vášnivé debaty, ať už se jednalo o imunity státních představitelů z trestní jurisdikce, imunity kulturního majetku státu či další témata.

Přednášející, kterých byl letos skutečně hojný počet, tvořila skupina pedagogů právnických fakult z obou zemí, pracovníků ministerstev zahraničních věcí, či praktiků. V obecenstvu se rovněž objevili osobnosti z několika dalších evropských zemí, nejen z ČR a SR.

Příští rok se IX. symposium bude konat na Slovensku a věříme, že se rovněž zachová tradice zvyšující se početní účasti přispěvatelů i posluchačů, stejně jako že se bude rozšiřovat mezinárodnost posluchačstva.

Z příspěvků prezentovaných na sympoziu bude rovněž sestavena publikace a její vydání budeme inzerovat v sekci nové publikace tohoto Bulletinu.

Nové publikace

Ročenka ČSMP, Vol. 6

Redakční rada

Vedoucí editor:

Mgr. Milan Lipovský, Ph.D.
lipovsky (at) prf.cuni . cz

Vedoucí sekci:

Šárka Ošťádalová (Mezinárodní právo) –
sostadalova (at) centrum . cz

JUDr. Veronika Podlahová, LL.M. (Evropské právo) - v.podlahova (at) gmail . com

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D. (Mezinárodní právo trestní) - jan.m.lhotsky (at) gmail . com

JUDr. Bc. Alla Tymofeyeva, Ph.D. (Lidská práva) – tymofeya (at) prf.cuni . cz

Mgr. Kamila Hájíčková (Vnístro. aplikace MP) – sroka (at) centrum . cz

Mgr. Iva Gavrilová (Mezinárodní právo soukromé)- ivagavri (at) gmail . com